

Nomen est omen

Tettél már lépéseket látszólag teljesen reménytelenül? Lépéseket – konkrét és átvitt értelemben egyaránt. Lépéseket valaki, illetve valami felé, egy titokzatos, teljesen ismeretlen, ám épp a titokzatossága miatt oly vonzó személy, vagy egy távoli, elérhetetlennek látszó cél felé? Lehet-e a lépések reménytelenségét a remény lépéseivé formálni, a remény lépéseiként megélni? Lehet-e a lehetetlent lehetségessé változtatni?

Ez járhatott majd' nyolcvan évvel ezelőtt, 1942 zord decemberében a szibériai Krasnojarszkban – ahol csak úgy csapkodtak a mínusz húsz és harminc fokok – az őshonos, orosz származású Nagyezsda és az oda hadifogságba hurcolt magyar katona, Lajos fejében, amikor a város határában felállított fogolytáborban, azaz a világ egyik legpokolibb bugyrában felfigyeltek egymásra.

Pontosabban, ahogyan az általában lenni szokott, először Nagyezsda figyelt fel Lajosra, és a közeledés első lépéseit is ő tette meg. Az egykoron gazdag, polgári értékrenddel bíró, de a sztálinizmus évei alatt elszegényedőfélben lévő család legkisebb gyermekeként, na meg az orosz klasszikusok nőalakjain nevelkedve, a benne ott munkáló romantikus lelkülete révén a maga módján hős akart lenni. Nem hősi halott, amit a portájukhoz közel fekvő fogolytáborba kerültek hetvennyolcvan százaléka posztumusz elmondhatott magáról, hanem egyfajta orosz Jeanne d'Arc. Olyan leány, aki az általa gyűlölt szovjetrendszer fogolytáborba került ellenségein csak azért is segíteni próbál. Még akkor is, ha ezzel a saját életét is veszélybe sodorja. Naponta többször elhaladt a fogolytábor mellett, látta a rabokat munkába és munkából jönni-menni, megfagyni, éhen halni, emberből állattá változni. Látta Lajost is, aki mintha ember tudott volna maradni ebben az embertelenségben. Látta, amint sok esetben ő támogatja társait késő éjjel a barakk felé, kihúzza a méteres hóból, majd a vállán viszi azt, akinek már jártányi ereje sem maradt, akinek már reménye se volt egy újabb lépés megtételére – s ezzel a segítségnyújtásával persze az örök adott napi éberségéhez mérten szintén a saját életét kockáztatta.

Mindezt látván fogant meg Nagyezsda első, reményteli lépése a reménytelenség bugyra, a fogolytábor, s benne a kiszemelt Lajos felé. Amit remegő térdekkel, surranva, lopakodva tett meg, kezében egy bődön, a kedvenc haszonállatából,

Zojka kecskéből frissen fejt tejjel, melyet az őrszolgálat éberségét kijátszva Lajos priccse mellé csempészett, és csak ennyit írt rá: надежда.

A halállal egyenlő tábor poklában ez az életet adó, ezt követően napi rendszerességgel érkező nedű már önmagában, a tejesbödön címkéjén olvasható titokzatos felirat pedig végképp elérte a célját: felkeltette az orosz tanár végzettségű Lajos érdeklődését. Túl azon a hálán, amit naponta ezért a pár deci tejért érzett, a надежда, azaz az általa jól ismert orosz remény jelentésű szó – még mielőtt tudatosan átgondolhatta volna – a tudatalattijában már elindított valamit. A címkén található betűk női kézírásról árulkodtak, s mindezt csak tetézte, hogy az életmentő kedvességével őt kitüntető személy ezzel a remény szóval illette az adományait.

Lajos kezdte ízlelgetni, fejtegetni a remény fogalmát. Kezdetben az irtózatossá fizikai munka, a kőfejtés közben is ez járt a fejében, majd pedig már esténként, a fáradtságtól gyötrelmes, rövid, illuzórikus álmára is ezt a szót morzsolgatva hajtottotta a fejét. Ám Nagyezsda Jeanne d’Arc-hoz illő tette, a napi pohár tej Lajost sem óvhatta meg az ebben a pokoli bugyorban elkerülhetlentől. Sokáig erősnek mutató szervezete egy idő után kezdte felmondani a szolgálatot: egyre nehezebb légzése, valamint a lába üszkösödése visszafordíthatatlannak tűnő folyamata a lágerkórházba kényszerítette. Ahol aztán végképp volt ideje tovább elmélkedni a női kézírás *remény* szaván. A tartalma, az, hogy mire is vonatkozhat, itt, a halál felé vezető út újabb lépése, azaz a lágerkórház falai között szinte nevetségesnek tűnt fel előtte. – Remény, itt? – tette fel magának a kérdést, és a legszívesebben mosolygott volna rajta, ha lett volna hozzá ereje. Ennek ellenére a barakkbéli priccsehez napi rendszerességgel érkező, reménnyel felcímkézett tejet, melyet itt, a kórházi ágyánál sajnos nélkülözni volt kénytelen, továbbra is egyfajta üzenetnek, megfejtendő, sejtelmes üzenetnek fogta fel.

A híreknek még a hamva se érkezett a fogolytáborba, ezért Lajos úgy vélte, hogy a titokzatos jótévője biztos tud valami olyasmit a nagypolitika jelen állásáról, melyről neki ebben a bugyorban fogalma sem lehet. Talán, hogy remény van a háború befejeztére? Ezzel együtt a fogolytábor felszámolására? A hazamenetelre? Igen ám, de mindehhez a reményhez ennek a nyilvánvalóan most is szabadon élő, és még kellő anyagi háttérrel, étellel is rendelkező tejesbödön-tulajdonosnak ugyan mi köze lehet? Asszonyszeméllyel a háború kitörése óta nem érintkező Lajos el se tudta – vagy inkább el se merte – képzelni, hogy ez a remény nem egyedül az ő, hanem két ember életére vonatkozhat.

Miközben Lajos elmélkedett, Nagyezsda kétségbeesett. Hisz a tejesbödönöket, bennük a friss tejjel, napok óta érintetlenül találta Lajos priccse mellett. Tudta: ennek ebben a pokolban két oka lehet. A kiszemelt férfi, a vágyának egyre közelebbi tárgya vagy lebetegedett, vagy esetleg épp az ő, időközben kitudódott adományai miatt az örök végeztek vele. Látva ezt a férfit, arra nem is gondolt, hogy ez a szikár, elszánt, makacs és konok ember magától feladta volna, hogy „harc

nélkül”, a körülmények áldozataként a szibériai helyett az örök hómezőkre távozott volna. Miközben iszonyatosan furdalta a lelkiismeret, hogy Lajosnak esetleg miatta esett bántódása, tudta, hogy valahogy be kell jutnia a lágerkórházba, annak reményében, hogy hátha – furcsa módon, de ilyen körülmények között még mindig a jobbik esetben – ott találja a férfit. Bizonyosságot kell szereznie, hogy az eddig megtett lépései nem voltak hiábavalók, azaz, hogy a férfi életben van. Hogy az ő beszélő keresztnévéből fakadóan, nomen est omen, még van remény. Még megvan a kettejükhez fűzött reménye. Hiszen ő – a kiszemeltjével ellentétben – első pillanattól, és az első megtett lépésétől fogva tudta, hogy ők ketten összetartoznak. Hogy egy új életbe csakis együtt vághatnak bele.

A lágerkórház zárt falai közé ismét fondorlat útján jutott be. Körorvos apja révén hamar szert tett egy nővérruhára, s egyik reggel – önmagához képest is csinosabban, térd felett végződő fehér szoknyájában, a megszokottnál picivel több rúzzsal és pirosítóval az arcán – ott sorakozott a kórházba bejutni készülő ápolónők között. Ismerte annyira ezeket az egyébként általa mélyen megvetett, hatalmat kiszolgáló, megvesztegethető és sunyi öröket, hogy tudta: a kiéhezett katonákra csak a szépségével hathat. Azzal a tulajdonságával, amely képes még a nem-ápolónő mivoltát is elfedni a rá állati ösztönöktől hajtva leselkedő őrszemélyzet szeme előtt.

És a reménnyel még mindig teli Nagyezsdának ez is sikerült. Női ösztönei súgta, mégis jól átgondolt számítása ezúttal is bevált. Úgy jutott be a kórházi priccsek közé, hogy egy-két csettintésen, és némi „Jaj, de szép vagy ma, kislányom! De megszorogatnálak!”-on kívül nem kapott mást az öröktől – azaz a rutinellenőrzésen se kellett átesnie.

A kórházba bejutva nem is látott mást, csak Lajost. Az összes többi beteg mint-ha nem is létezett volna. Mintha szárnya nőtt volna, úgy repült át a többi priccse fölött Lajos ágyáig, s ott „landolva” csak ennyit mondott: Меня зовут Надежда. Majd visszakérdezett:

– А как тебя зовут?

– Lajos – nyögte ki az elképedéssel vegyített öröm remegő hangján a férfi.

– Lajos – ízlelgette a maga nyelvén a szót a lány, olyan mosollyal az ajkán, ami túl volt az ellenállhatatlan kategóriáján. S amikor Lajos előtt ez a húszéves lány ily módon felfedte kilétét, azaz, amikor a férfi végre nemcsak a tejesbödön nagyezsdáját, hanem a hús-vér, ráadásul csodaszép és furfangos Nagyezsdát is megpillanthatta, ettől kezdve tudta: a nevével együtt a végzete is megérkezett hozzá. S ettől a pillanattól fogva a remény már számára is csak és kizárólag kettejük reményeként volt értelmezhető.

Nagyezsda elvont lépéseinek tehát meglett az eredménye: kettejük szerelmében testet öltve. A konkrét lépéseik azonban még hátravoltak. A tejesbödön ismét, mindennap – most már nem címke formájában, hanem Nagyezsda konkrét

valójával együtt – visszatért Lajos életébe, aki napról napra láthatóan erősödött. Ám még mielőtt annyira megerősödött volna, hogy az örök visszakényszerítsék a kőfejtőbe, a párnak lépnie kellett. Ez a lépés pedig Nagyezsda részéről mindenféle, családjának hátrahagyott búcsúlevél nélkül, Lajos részéről pedig mindenféle átgondolt terv nélkül hamarosan négyezer kilométernyi, szökésben, Magyarországig megtett lépésben realizálódott. Az útnak a nyilvánvaló reménytelensége ellenére azért vágtak mégis neki, mert надежда és Nagyezsda hajtotta őket. Meg ez a pokol bugyrában fogant, elképzелhetetlen, mert még a megszokottnál is irracionálisabb módon létrejött szerelmi érzés, ami náluk mindennél, még a létfenntartás, a mindenáron való életben maradás ösztönénél is erősebbnek bizonyult. A szibériai hómezőkön, farkaskalandon, üldöztetésen, orosz, majd ukrán tájakon rájuk leselkedő veszedelmeken átívelő, majd a magyar határon keresztülvergődő útjuk azonban már egy másik történet tárgya. De hogy végigcsinálták, hogy magyarföldre érkeztek, ahol Nagyezsda reményei már a Lajostól útközben megtanult magyar nyelven nyertek új értelmet, azt a később született gyermekeik és unokáik bizonyítják. Ez utóbbiak közé tartozom én magam is, aki, amióta csak az eszemet tudom, szintén állandóan úton vagyok. Konkrét és átvitt értelemben egyaránt. S az úton én magam is minden egyes lépésemet – megint csak konkrétan és elvontan egyaránt – a reménytelen reménységének tudatában teszem meg. Vagy a remény reménytelenségének tudatában – nézőpont kérdése.

Szukálek Lajos: Már megint lányokról álmodom